

CONFIRMADA L'EXISTÈNCIA DEL PORT DE PALS

El millor homenatge que podem fer a l'almirall català Cristòfor Colom i als mariners, pescadors, mestres d'aixa, calafats i en definitiva a tota la gent vinculada d'alguna manera amb el mar, és treballar de manera continuada per buscar aquella informació que ens ajudi a resoldre- com fan els investigadors dels cossos policials- una reconstrucció dels fets històrics tal i com es van esdevenir en realitat. Potser cal deixar de banda el que ja se sap i anar a buscar precisament allò que no se sap, treballant amb les fonts directes d'arxius , llegint els documents manuscrits, treballant el terreny – donat que tal i com ampliarem

properament, la fesomia de la costa ha canviat notablement sobretot en el darrer segle i això ha fet que tot allò que abans es trobava arran de mar, ara estigui retirat cap a l'interior. Per tant, és fonamental treballar d'una manera transversal i des de l'àmbit geològic, documental així com l'arxivístic i l'artístic i treballar sobretot amb la identificació dels personatges i dels fets i no basar-nos en conclusions , en tòpics i prejudicis que s'han anat repetint al llarg del temps.

Penso que la història no es pot fonamentar en la llegenda popular o en la formulació d' hipòtesis- tal com de vegades- reflecteix la historiografia oficial, i sobretot amb tot allò vinculat al descobriment d'Amèrica.

“ Se cree que fué oriundo de Génova...” diuen moltes fonts “ històriques”, però potser hauríem de veure clarament que aquestes formulacions – vàlides en segles passats- no estan basades en fonamentacions demostrables, i si presumim de viure en una societat àvida de lleure, consum i cultura, sempre a la última en tot moment sobre tot el que s'esdevé en el món, com és que seguim ancorats en un plantejament historicista absolet inamovible que s'escuda en el “misteri” de Cristòfor Colom ?

Com deia anteriorment, si els experts que s'encarreguen de resoldre crims tiessin tan aviat la tovallola i no tinguessin en compte una pista, un evidència per més petita que fos, a on aniríem a parar ?

En aquest cas, faig aquesta comparació perquè penso que a hores d'ara, tenim els mitjans necessaris per esbrinar aquest i

més misteris, i que amb l'aparició documental del PORT DE PALS , ha ressorgit de l'oblit, del desconeixement i de la ocultació, una vila de Pals molt diferent a la coneguda fins al moment, amb tradició marinera, moviments de vaixells d'arreu del món, tràfec comercial de vendes i lloc d'aturada d'embarcacions, amb una barra riquíssima i valorada segons les veus dels testimonis de pescadors que vivien l'any 1607, com la millor barra de serdinal de tota la costa catalana.

Astrolàbio

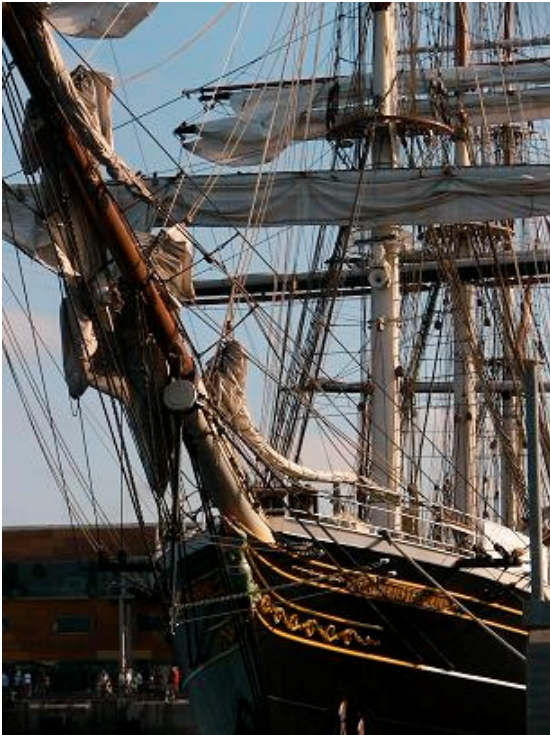
Amb tot això, ara res pot negar la possibilitat que Cristòfor Colom i l'expedició cap al Nou Món haguéssin pogut sortir del port de Pals, tal i com afirmen també altres investigadors.

Us oferim en primícia absoluta per primer cop a la web **d'histocat.cat**, alguns extrets de les transcripcions manuscrites de la Corona d'Aragó que us traslladaran de nou al PORT DE PALS.

ARXIU DE LA CORONA D'ARAGÓ

S . XVIII

Reial Audiència. Consulat de Mar. Registre de Protestes de Mar. (1766-1868)

L'any 1766, els cònsuls del Reial Consulat de Mar de Barcelona, van ordenar l'obertura d'un llibre de registre per les protestes marítimes.

La diligència d'apertura del primer llibre s'expressa amb aquestes paraules: “ Registro primero de las protestas marítimas que harán los capitanes y patrones de navíos y demás buques por razón de los contratiempos padecidos en sus viajes, formando de orden de su Señoría los Señores... Cónsules por S.M de este Real Consulado” (4/1, fol.1r).

Las protestas toman la forma de actas notariales autorizadas por el escribano del Tribunal, quien firma al fin de cada una. Según el tipo de letra, no alargan más de 20-30 líneas. En ellas, el capitán o patrono , después de expresar su **identidad, la de su navío, carga, puerto de Salida y trayecto previsto**, manifiesta haber sufrido alguna clase de percance; “ *por tener sospecha*”según se lee en la primera de las actas de protesta registradas- *de que dicho cargo (= carga) se habrá dampnificado por razón del contratiempo que ha tenido en su viaje, dixo que*

quería protestar y protestava contra el mar, vientos, mal tiempo y demás lícito protestar, y que quería hazer y hazía la presente protesta para que le sirva de testimonial. “

Desde 1766 hasta la extinción del Tribunal de Comercio, en 1868 se formaron 33 volúmenes de actas de protesta.

En l'esmentat registre trobem com apareix el 24 de setembre de 1790 el declarant Bartholomé Copelo capità d'un vaixell polacra que es diu “ *Ntra Sra. de Monte Negro*” matriculat a Jerusalem amb càrrega de botada que fa la ruta:

PALS- PUERTO FINO- ANGAY- BARCELONA

i diu el següent:

“ En la ciudad de Barcelona a los veinte y nueve dias del mes de setiembre del año mil setecientos noventa: Compareció personalmente en este Tribunal Real del Consulado de Comercio de esta ciudad y provincia el capitan Bartholomé Copelo que lo es de su polacra Gerosolimitana nombrada Ntra Sra. de Monte Negro.”

“ Y digo que estando el buque bien estaño, y equipado de todo lo necesario para la navegación salió

de Pals el dia veinte y dos de julio con cargo de botada y desde dicho Puerto hasta Puerto Fino por la Mañana que hallándose sobre Angay en Francia tuvo un fuerte temporal de viento, Mar, Lluvia y truenos en vista de lo que habiendo hecho un esfuerzo de vela, toman el puerto de Angay y lo consiguieron habiéndose roto muchas de ellas y parte de la maniobra en qual Puerto no hizo testimonial. Llegó en esta rada ayer al mediodía y estando en la fonda se le cegó una gumina habiendo podido salvar la Ancora y entraron en este puerto al anochecer habiendoselo ayer mismo admitido a libre practica. Entretanto que otro su carga se habrá damificado por razón del contratiempo ha tenido en su viaje.”

I li segueix un llarg formulisme el qual no hem transcrit.

Per tant, tenim que l'any 1790 surt un vaixell del port de Pals amb càrrega de vi, pateix una avaria i el patró interposa una queixa la qual - tal i com ens explica el mateix tribunal de comerç- té una validesa notarial, a fi que li sigui dampnificada la càrrega a través probablement de l'assegurança que devia tenir contractada.

ARXIU DE LA CORONA D'ARAGÓ

S. XVII

PROCÉS DE 1607: “Josephum Cerda mercatorem Gerundici contra Prucuratorem Regium iurates Castri seu ville de Pals”

És un procés de moltes pàgines en el qual encara estem treballant però us volem fer arribar algunes de les explicacions i descripcions que fan els diversos pescadors que actuen com a testimonis del pescador que interposa la denúncia, en Joseph Cerda, mercader. Així després d'una llarga fòrmula legal ens arriba:

“Primerament com a noticia nostra sia novament pervingut que los jurats y Procurador del Castell y Terma de Pals componan Publicament a tots los Pescadors que va a pescar en la mar del terme de Pals y volan traure la

aparria en terra y exugar ab motiu que com tenen stabliment del llenyam de la montanya y Golf y asi tots los de la vila de Pals prenen llenya per a llur impri de dit Bosch y montanya y temen que dits mariners no prenguen de dita llenya ... per notable dany y perjudici del Patrimoni Real y en especial del delma del Peix que essent de aquexa manera no anirà ninguna Barca a pescar per tant volent evitar semblants danys y pendra informació contra los dits jurats y procurador del dit Castell y terma de Pals y altres qualsevol persones.”

“Los jurats y procurador no volen deixar pescar als pescadors de fora (apareixen pescadors de Calonge, Palamós, Girona...) so pena de caure la justícia de dit castell de Pals”. Apareix per exemple, el testimoni de Joan Pi, pescador de Palamós.

Pel que es deriva de l'estudi d'aquest procés, sembla ser que el problema sorgeix perquè algun pescador forani ha pres llenya del bosc i del Golf, estant aquesta reservada a la gent de la vila i per aquest motiu els jurats de la vila de Pals volen obligar a pagar un nou impost que mai fins al moment havia estat contemplat la qual cosa revolta als pescadors i és arran d'aquest conflicte que s'inicia aquest procés.

Un altre pescador ens diu que *“ mai fins ara els jurats s'havien enturbat de deixar pescar . Mossen Joan Illa i Caner, és un dels jurats de Pals a qui els testimonis de pescadors es dirigeixen per parlar amb ell, el qual passejava amb sa muller. Joan Illa y Caner els diu que no hi ha cap remei de poder pescar en dita mar de Pals que primer no es pagui.”*

Un altre pescador comenta que *“en no deixar los jurats pescar en la dita mar de Pals, se fan gran mal al delma del peix de lo Senyor Rei. Explica un pescador en que s'havien trobat quinze o setze barques i els jurats volien primer que paguéssin l'impost abans de poder pescar i els venen a veure. Anthoni Galua, , Joan Galua Y joan Fermia, tots de Palamós y els varen voler fer pagar 24 reals per cada barca.”*

Així descobrim com hi havia un tractament productiu a la pesca feta en la dita mar de Pals i de com les botigues a les quals fan referència els pescadors no tenen el mateix significat que avui en dia li donem a una botiga, sinó que tenien propietaris, majoritàriament del poble i en casos, eren

arrendades pel propietari el qual ho arrendava els mesos d'estiu que era la temporada de pesca. Al llarg dels segles van tenir diverses utilitats però En elles se salava el peix i es preparaven els barrils que després s'exportaven per via marítima:

“ ... la pesquera de sardinals ab dos barques en dita mar de Pals i molts barrils de sardina en treien de dita mar de Pals i molts milers de 'arengada. “ Tenim el testimoni de **Montserratus Simon Piscator ville de Palamós** que diu:

“ Lo primer any fiu dita pesca a la Barra de Serdinals de Joan Cardona, lo segon any a la Barra de Serdinals d'en Mergé de Palamós, i aquest any a la mar de Pals i fins temem que aquest impediment (al de pescar) és molt cert i que venim aquí de molt bona gana perquè **tenim aquesta pesca de la mar de Pals per la millor pesca de serdinals de tota la costa...**” ,

Així ho confirma un altre pescador que comença la seva declaració dient : “ El meu ofici és de pescador y de pescar el serdinal en la mar de Pals pagant lo serdinal en terra per axugar y també conduint allí en terra a les barraques les sardines, els serdinals y fent arengades y may los jurats de la vila de Pals ni altre per honor me s'ha dit de no poder pescar ni demanat dret algun fins solament lo delma que és del Sr. Rey lo qual sempre he pagat a Antoni Huguet que és batlle de Sach. “ Un altre pescador diu que amb tot aquest problema que ara han posat els jurats de la vila de Pals obligant a pagar un impost nou a part del delme del peix, ha provocat que els pescadors foranis tinguin por de venir i d'altres fins i tot hagin hagut de viure episodis de violència per part dels jurats de la vila de Pals. Un altre pescador viu aquest enfrontament amb els dits jurats:

“... Ningún pescador voldrà venir a pescar en la mar de Pals, quan estava junt a les botigues de la mar de Pals son vingut amb tal furia los jurats del dit castell de Pals, Mn. Barthomeu Maria – Notari, en Fabra , Mn. Maferre notari de dita vila de la Bisbal que és jutge de dit Castell de Pals perquè ningún pescador vingui a pescar y prendre Port i amb molta furia vingueren tots plegats a la meva Barca que tenia en terra i em volien ensarronar perquè hauria volgut prendre Port sent en terra, es trobava també allí Antoni Huguet, Batlle de Sach.”

Sembla que el Sr. Antoni Huguet era també Procurador del dit castell de Pals i gràcies a aquest paràgraf explicatiu ens assabentem d'un nou topònim a la zona de la platja de Pals desconegut fins al moment:

“N'Antoni Huguet, que llavors era Procurador del dit castell de Pals entra dins mar en la zona de “ **La font de les Palmeras**” que és mar del terme de Pals y entra en la barra amb Gabriel Rotllan, pescador de Calonge...”

Un altre pescador comenta que :“ Vingué lo procurador de dit castell de Pals en mar y digué allí públicament que los qui no teniem llicència no podíem pescar ... En dita mar de Pals, per fer allí la pesca de la sardina y essent allí en terra en la Platja a son fan les botigues de dit Castell de Pals, vingúe allí en Joan Illa y Caner que aleshores era jurat en companyia den moret del Rohar, clavari y procurador de dit castell de Pals “.

El rei – que en aquell moment era Felip II d'Aragó - també tenia en propietat una botiga al Port de Pals probablement arrendada:

“... del Sr. Rei de dit castell de Pals la qual botiga és en lo port de dita mar de Pals...”

La protecció del port era fonamental y el procés aclareix de quina manera es recaptaven els impostos per l'armament de defensa del port:

“... les llicències que es donen als pescadors forasters amb entès que serveixen en benefici de la vila per pòlvora i monitions de una torra que y ha sa mar (tocant al mar) y lo delma que reb lo senyor Rei del peix en dita mar...”

La incògnita que tots els interessats en el tema teníem pel que fa referència a quina forma tenia aquest port o a on podia trobar-se s' aclareix a causa de la descripció que en fan els documents i a causa de l'estudi que n'ha fet el meu company de recerca Narcís Subirana. D'ell en llegireu el seu

treball i els documents de la Corona d'Aragó expliciten el següent :

“... Y es manament del Procurador Real a instància dels Senyors jurats del dit terme del castell de Pals que ningun foraster gosa llenyar en los comuns del terme del dit Castell de Pals en lo grau de dita vila de Pals que es junta la mar y aygua dolça amb terra fins que es junta amb la mar y lo peix de la mar entra i ja en dit grau per la barra y dit grau entra en terra i fan gran circuit a modo d'estany y en ell se junten les aygues del Rech del molí del senyor Taffurer i del Rech del Coll.”

Efectivament, la platja de Pals ara és rectilínea perquè els arrossegaments que el riu Ter porta dipositant des del S. XIII superen més d'un milió de metres cúbics i a causa dels diversos desviaments del Ter i el Daró hi ha hagut un canvi geomòrfic. El geòleg Carandell i Pericay ens diu al seu llibre “ El BajoAmpurdan “ que “ *Torroella era un port en temps de la dominació romana, avui està a més de 5 km del mar; des de l'any 1300, el mar que envoltava el promontori de la Fonollera ha retrocedit quasi dos kilòmetres així com els vents del N; NNE i en han anat configurant al llarg de la platja de Pals les dunes que avui en dia coneixem i admirem.*” L'eminent geòleg que marxa a viure a Andalusia, amb una llarguíssima obra científica gairebé tota referida a aquest territori era fill de Pals i amb una gran estimació per l'Empordà. De fet, “*el Bajo Ampurdan*” és la única obra que arriba a fer abans de la seva mort i editada a títol pòstum. Referències d'aquests paisatges els trobem també a l'obra de Pella i Forgas a la seva magnífica “ *Història de l'Empordà*” on transcriu documents demostratius de com al voltant de l'any 1302, el compte Ponç Hug d'Empúries canvia el curs del Ter a Verges.

El paisatge que contemplem ara no és el mateix que en segles anteriors. On ara hi ha plantacions d'arròs i pins, abans hi havia vinyes i aigua. Carandell també ens parla d'un paisatge no tan allunyat en el temps però si residual del que va ser amb anterioritat i així en el seu treball especifica que “ *per la configuració de la costa hi ha abundància de sardines i tota classe de peix de la mateixa fami-lia que agraeixen dues coses: la poca espessor de les aigues i l'abundància de residus orgànics que crien una abundant vegetació submarina. Això és el que passa al Grau del Ter, viver de riquíssima pesca, amb abundància de llisses, llobarros, i tota classe de peixos amants de la barreja d'aigua dolça i salada.*

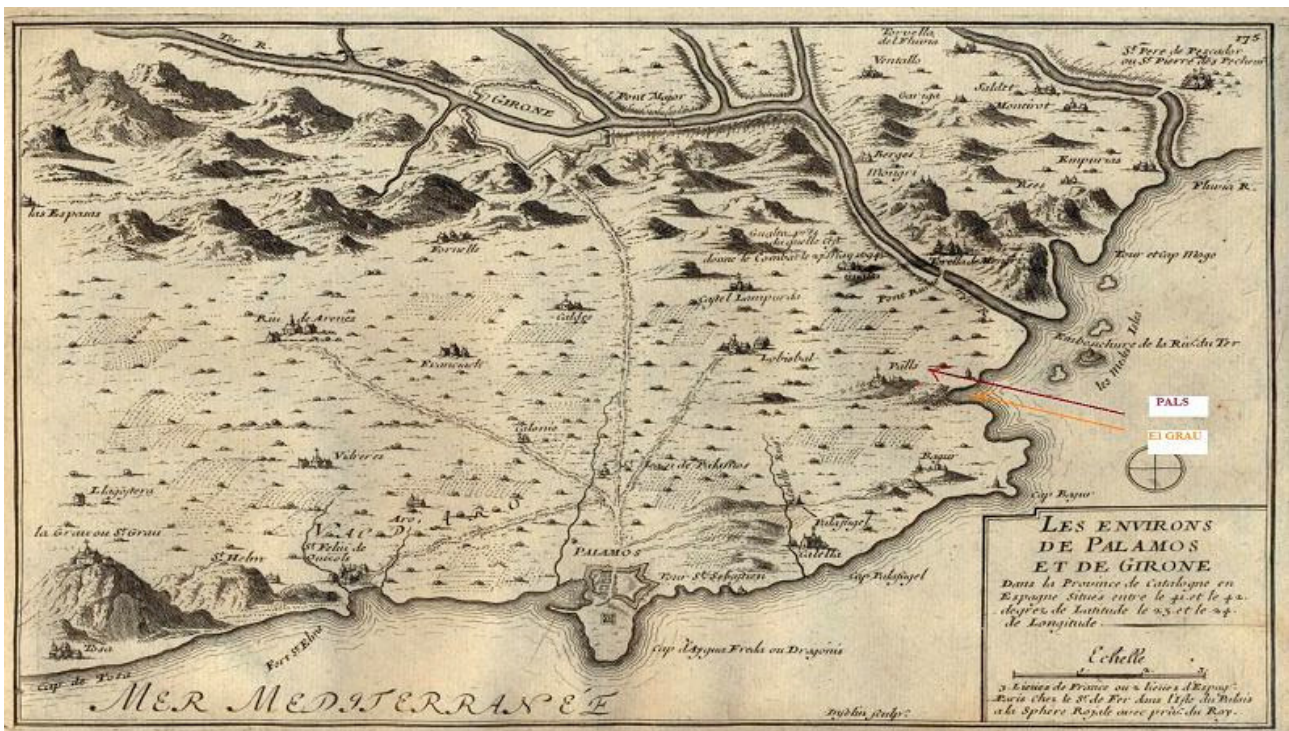
ARXIU CORONA D'ARAGÓ PROCÉS DE 1574

Construcció d'una barraca en lloc impropri

En aquest avançament en primícia us l'esmentem tan sols donat que ha estat localitzat molt recentment. Actualment en estudi, però el volem esmentar donat que ja ens trobem en el 1574 i Pals ja tenia un port molt actiu comercialment parlant. Vegeu-ne com el testimoni diu :

“ Aquest procés parla de la obra nova que es comença a fer en lo port de la torra volent-se ocupar lo camí ral... en perjudici donat que per venir en dit port de la torra molts vaixells de molts llocs per fer pont i vendre... “

A l'espera d'aprofundir més en tot el text manuscrit si que volem cridar l'atenció en que dins el text ja es fa referència a la utilitat d'alguna barraca des del 1512 , aquestes barraques són les botigues que després trobem un o dos segles després referenciades en els textos anteriorment citats.

Volem concloure aquest primer apropament als documents de la Corona d'Aragó dient que la gratificació de donar a conèixer aquests testimonis i per extensió haver recuperat de la foscor el PORT DE PALS fent que de nou vegi la llum després de segles enterrat en l'oblit no té major gratificació que la de fer reviure de nou les veus que han parlat i van ocupar un lloc, un moment i un espai en el temps històric del qual – sortosament- n'ha quedat constància i que ha estat gràcies a problemes que van patir aquestes persones que hem pogut trobar de nou EL PORT DE PALS.

Agraïments a tots els que m'han recolzat durant tot aquest temps en la meva recerca i m'han animat a seguir malgrat situacions personals adverses. Molt especialment, tota la meva estimació a la meva mare i àvia, que sempre han estat al meu costat.

Eva Sans